

MUHASEBE EĞİTİMİNDE ETİK İKİLEM VE ETİK KARAR ALMA KONULARININ DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Doç. Dr. Erdal YILMAZ**

Doç. Dr. Tunay ASLAN***

Doç. Dr. Cevdet KIZIL****

Araştırma Makalesi/ *Research Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi
Eylül 2022, 24(3), 677-699

ÖZ

Bu çalışmada, geleceğin muhasebe meslek mensubu adaylarının etik ikilem ile etik karar alma hususlarında farkındalık seviyelerini belirlemek amaçlanmıştır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Siirt Üniversitesi ilgili bölümlerinde eğitim gören öğrencilere 2019 yılında 650 anket dağıtılmış ve yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışması neticesinde 356 öğrenciden geri dönüş sağlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrenciler, etik ikilem durumunda etiğe uygun davranışı tercih edeceklerini, fakültelerde mesleki etiğin ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca kadın öğrencilerin etik konusunda daha duyarlı olduğu, düz lise öğrencilerinin meslek lisesi öğrencilerine ve maliye bölümü öğrencilerinin işletme bölümü öğrencilerine göre etik karar almaya yönelik yargılarda daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Eğitim, Etik, Üniversite, Öğrenci

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M42

* Makale Geliş Tarihi (Date of Submission): 20.07.2021; Makale Kabul Tarihi (Date of Acceptance): 19.01.2022

** Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, eyilmaz@omu.edu.tr,
orcid.org/0000-0002-2491-446X

*** Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, tunay.aslan@siirt.edu.tr,
orcid.org/0000-0002-0363-6691

**** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, cevdet.kizil@medeniyet.edu.tr,
orcid.org/0000-0003-0196-2386

Atıf (Citation): Yılmaz, E., Aslan, T. ve Kızıl, C. (2022). Muhasebe Eğitiminde Etik İkilem Ve Etik Karar Alma Konularının Değerlendirilmesine Yönelik Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24(3), 677-699. <https://doi.org/10.31460/mbdd.973443>

A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS ON THE EVALUATION OF ETHICAL DILEMMAS AND ETHICAL DECISION-MAKING IN ACCOUNTING EDUCATION

ABSTRACT

The aim of the study is to examine the university students' awareness of ethical dilemmas and ethical decision-making. Considering future professional accountant candidates appropriate targets, 650 questionnaires are distributed to students who studied accounting at Istanbul Medeniyet University and Siirt University in 2019, and 356 students responded. The students stated that in an ethical dilemma, they would prefer ethical behavior, and professional ethics should be taught as a separate course. The results also show that female, standard high school, and public finance students are more sensitive to ethics than male, vocational high school, and business students, respectively.

Keywords: Accounting, Education, Ethics, University, Student

JEL Classification: M40, M41, M42

EXTENDED ABSTRACT

PURPOSE AND MOTIVATION

The main objective of this study is to analyze the awareness levels of university students on ethics, ethical dilemmas, ethical decision-making and the place of professional ethics in accounting education. Professional ethics will play a significant role among the students studying at the Faculties of Economics and Administrative Sciences and those who will work in the accounting field in the future. In line with the motivation of this study, these students are considered appropriate targets to determine the awareness levels of future professional accountant candidates regarding ethical dilemmas and ethical decision-making.

METHODOLOGY

The main sample of the study consists of the students of Business Administration, Economics, Finance and Public Administration departments studying at Istanbul Medeniyet University, Faculty of Political Sciences and Siirt University, Faculty of Economics and Administrative Sciences. Convenience sampling method is used in the research. A total of 650 questionnaires are distributed to students between October and December 2019, and valid answers are obtained from 356 students in face-to-face surveys. Following Dastan et al. (2015), a 5-point Likert-type scale is used to measure the variables in the questionnaire. The 5-point Likert-type scale is defined as 1: Strongly Disagree and 5: Strongly Agree. In the first part of the questionnaire, questions about the demographic characteristics of the participants are included. In the second part of the questionnaire, there are 18 propositional sentences

designed to evaluate ethical dilemmas and ethical decision-making, and the relationship between the students' ethical awareness scores and their demographic characteristics is tested. The following 5 hypotheses are developed to test whether there is a significant difference between the awareness levels of the students participating in the research: H1: The awareness levels of university students about ethical dilemmas and ethical decision making differ according to their genders. H2: The level of awareness of university students on ethical dilemmas and ethical decision-making differs by their universities. H3: The awareness degrees of university students on ethical dilemmas and ethical decision making differ by their willingness to work as a professional accountant in the future. H4: The range of awareness of university students on ethical dilemmas and ethical decision making differ by the type of high school they graduated from. H5: The awareness grades of university students on ethical dilemmas and ethical decision making differ by their university departments. The reliability of scale used in the study is determined by the Cronbach's Alpha internal consistency coefficient. According to the results of the reliability analysis performed with the SPSS package program, the Cronbach's Alpha is 0.78.

RESULTS AND DISCUSSION

Parallel to the findings of the study, while half of the students are graduates of Anatolian high schools, the remaining students participating in the research are equally divided between the other types of high schools. The majority (30%) of the students are 4th year (senior) students, followed by the 2nd grade students (28.2%). It is observed that more than half of the students want to be a member of the accounting profession in the future. The majority of the students stated that the development of behaviors in line with ethical rules should start with the family upbringing and must be continued throughout their education. It is seen that their cultural values, family life and beliefs enable them to make choices about doing what is morally right, and that successful managers' adherence to ethical values is important in terms of setting an example for their employees. The students stated that more information should be given about professional ethics as well as principles and that professional ethics should be taught as a separate course. The students stated that unethical transactions carried out in the profession are mostly motivated by personal gains. The students find it unethical to evade taxes and to use the assets entrusted to them for personal purposes. Female students tolerate unethical behavior less and they are more sensitive to ethical decision making as well as ethical dilemmas compared to male students. It is observed that the students of Istanbul Medeniyet University are more sensitive than the students of Siirt University in matters related to ethical decisions. It has also been observed that high school graduates are more sensitive to ethical decision-making than vocational high school graduates. It has been found that Department of Finance students are more sensitive in ethical decision-making when compared to the Department of Business Administration students. The importance of professional ethics in the accounting profession has increased parallel to the information produced by the accounting information systems and the importance of auditing in the economic system. Professional ethics will undoubtedly

have an important place among the students studying at the Faculties of Economics and Administrative Sciences and those who will practice the accounting profession in the future. For this reason, the mentioned survey is conducted on Istanbul Medeniyet University and Siirt University students in order to determine the level of awareness of future professional accountant candidates of ethical dilemmas and ethical decision-making. According to the results, the majority of the students participating in the study gave low points to unethical statements and high points to ethical statements. Furthermore, when they are in an ethical dilemma, their general tendency is towards ethical behavior. These results are considered positive for the future of the accounting profession. The related literature in Turkey indicates that the number of studies on the subject is still limited. Thus, it is believed that this research will contribute to the literature.

1. GİRİŞ

Muhasebe, para ile ifade edilen işlem ve olayları kaydeden, sınıflandıran, özetleyen, raporlayan, analiz eden ve yorumlayan bir bilgi sistemi, bilim dalı ve sanattır. Günümüzde işletmelerin gerçek mali durumları hakkında bilgi sahibi olmak, standartlığın ve şeffaflığın sağlanması, yatırımların doğru ve sağlıklı bir şekilde yönlendirilebilmesi, şirket satın alma ile birleşmelerinin etkin bir şekilde gerçekleşmesi ve devletin vergi toplama fonksiyonunu yerine getirebilmesi muhasebe sayesinde mümkündür. Muhasebe, tüm paydaşlar için geçerli evrensel kuralların işlerlik kazanmasını da sağlamıştır (Şahin, 2016, 106-107).

Tarihsel bir inceleme gerçekleştirildiğinde, muhasebenin köklerinin uzun yıllar öncesine dayandığı görülmektedir. Tartışmalar sürmekle birlikte, çeşitli kaynaklara göre muhasebenin temeli antik çağlara kadar uzanmaktadır. Mezopotamya, Mısır, Babil, Asur, Sümer, Hindistan ve Yunan uygarlıkları muhasebenin ilk gözlemlendiği yerler arasında ifade edilmektedir (Henio, 1992, 685; Oldroyd, 1995, 124; Friedlob & Plewa, 1996; New York State Society of CPAs, 2003; Oldroyd & Alisdair, 2008, 96). Bunların yanında, muhasebenin temelini doğuda yer alan İslam uygarlıklarına ve Müslüman bilim adamlarına kadar dayandığını iddia eden çeşitli araştırmalar da mevcuttur (Can, 2007, 1; Westland, 2020).

Muhasebenin bir bilim olarak kabul görmesi ise, çift taraflı kayıt sistemini geliştiren İtalyan matematikçi Luca Pacioli ile gerçekleşmiştir. Hatta, bu nedenle Luca Pacioli muhasebenin mucidi ve babası olarak da anılmaktadır. Pacioli, Summa de Arithmetica isimli kitabında matematik, geometri, cebir, muhasebe ve ticaret bilgilerine yer vermiş, çift taraflı kayıt sistemini tanıtmıştır. Anlaşılacağı üzere Summa de Arithmetica kitabında sadece muhasebe değil, çeşitli alanlarla ve konularla ilgili bilgiler yer alsa da, muhasebe çift taraflı kayıt sistemi ile sistematik bir altyapıya kavuşmuştur (Lauwers & Willekens, 1994, 302; Sangster ve diğerleri, 2008, 117; Heffer, 2009, 11).

İskoçya’da 19. yüzyılda (y.y.) uzman muhasebecilik mesleğinin kanunen kabul görmesi ise muhasebenin modern bir meslek ve bilim haline gelmesi hususunda bir milat olarak kabul edilir. 1880 yılında muhasebe, organize bir meslek haline gelmiştir. Zira, İngiltere’deki yerel ve profesyonel muhasebe kuruluşları İngiltere ve Galler Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (Institute of Chartered Accountants in England and Wales - ICAEW) çatısı altında birleşmişlerdir (Perks, 1993; ICAEW, 2013).

Muhasebe ilk ortaya çıktığı yıllarda sadece bir kayıt ve hesap aracı olarak kullanılsa da, zamanla kullanım alanı genişlemiş ve çok daha önemli bir hale gelmiştir. Örneğin, günümüzde muhasebenin raporlama ve analiz ile yorumlama fonksiyonları özellikle kritik bir konumdadır. Bunların yanında, içinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında geçmişe göre çok daha farklı muhasebe ile ilişkili konular gündemde olup tartışılmaktadır. Muhasebe standartları, entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması, entegre raporlama, muhasebe ve makine öğrenmesi ilişkisi, muhasebe ile denetimde yapay zeka, muhasebe-teknoloji ilişkisi, kripto paraların muhasebeleştirilmesi ve raporlanması, bilgi teknolojileri odaklı muhasebe eğitimi ve etik kavramıyla entegre muhasebe eğitimi gibi konular bunlardan sadece bazılarıdır (Sarıay & Özulucan, 2019, 13).

Etik ve ahlak kavramları ise günlük hayat ile akademik tartışmalarda birbirlerinin yerine kullanılabilir. Ancak, iki kavram eş anlamlı olmayıp aralarında bir takım farklılıklar mevcuttur. En önemli farklılardan biri şudur ki, ahlak insan davranışları üzerinde odaklanırken, etik evrensel felsefi prensipler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Mahmutoğlu, 2019, 225-226).

Muhasebe eğitiminde etik, etik ikilem ile etik karar alma kavramları ise önemli bir yere sahiptir. Muhasebe eğitimi, geleceğin profesyonel muhasebe meslek mensuplarını şekillendirmektedir. Kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan profesyonel muhasebe mensupları ile muhasebe bilim insanlarının aldıkları eğitim, geniş bir yelpazeye yayılan paydaşları etkilemektedir. Bundan dolayı, etik merkezli ve etik kavramıyla harmanlanmış muhasebe eğitiminin tüm toplum açısından kazanımları büyüktür. Üniversite yıllarında alınan muhasebe eğitimi, muhasebe mesleğinin geleceğini de belirlemektedir. Dolayısıyla, muhasebe meslek mensuplarının tecrübe ettikleri etik ikilemler ile etik karar alma mekanizmaları dikkatli bir şekilde analiz edilmelidir (Kutlu, 2008, 143).

Bu çalışmada, birinci bölümde Giriş kısmına yer verilerek muhasebe kavramı, muhasebenin tarihi, etik ile ahlak kavramları, etik ikilem ve etik karar alma kavramları ile muhasebe eğitimin önemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Literatür Taramasına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmaya ilişkin uygulama, Yöntem kısmı altında gerçekleştirilmiştir. Dördüncü bölümde ise Sonuç ve Öneriler mevcuttur.

Literatür ele alındığında muhasebe eğitimi kapsamında üniversite öğrencilerinin etik, etik ikilem ve etik karar alma farkındalık seviyelerini daha önce ele alan yabancı kaynaklı çalışmaların var olduğu fark

edilmektedir. Türkiye’de yerli literatüre bakıldığında ise daha sınırlı sayıda kaynak bulunduğu anlaşılmaktadır. İlave olarak, araştırma konusunu ayrı üniversiteler, fakülteler ve bölümler arasında karşılaştırmalı bir biçimde ele alan kaynakların da sayısı çok değildir. Bunların yanında, çalışmanın uygulama kısmında istifade edilen örneklem sayısı arzu edilir seviyededir. Araştırma yaş, cinsiyet, öğrenim görülen lise, öğrenim görülen üniversite ve gelecek kariyer planı gibi çeşitli etmenlerde de etik, etik ikilem ve etik karar alma konuları düşünüldüğünde birçok bulguyu gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu açıdan, araştırmanın literatüre katkıda bulunacağı ifade edilmektedir. Araştırmaya dahil olan öğrencilerin “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkenindeki ifadelerle katılım oranlarında mezun oldukları lise açısından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık hususunda yapılan analizde, ilgili değişkenler kapsamında düz lise mezunlarının meslek lisesi mezunlarından daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Daştan ve diğerleri (2015) tarafından bulunan sonuçtan farklıdır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Muhasebe eğitimine eleştirisel bir bakış açısı getiren bir çalışmada, muhasebe eğitiminde reformun şart olduğu ileri sürülmüştür. Çalışmaya göre, muhasebe eğitimini müfredatlarında teknik becerilerin kazandırılmasına olması gerekenden fazla ağırlık verilmektedir. Profesyonel muhasebe toplulukları, kuruluşları ve birlikleri muhasebe eğitimini dar bir alanla sınırlamaktadır. Buna karşın, muhasebe disiplininin uygulama tarafına daha fazla önem verilmelidir. Aynı zamanda, muhasebe eğitiminin öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları tecrübelerle paralel ve bu tecrübeleri besleyecek şekilde verilmesi bir zorunluluktur (Boyce, 2004, 565-566).

Farklı bir çalışmada ise, etik kavramının muhasebe eğitimine yeterince entegre edilmediği belirtilmiştir. Etik konusunda farkındalık yaratmak ise hem muhasebe, hem de denetim mesleği için son derece önemlidir. Muhasebe eğitim programlarının müfredatlarında teknik konulara oldukça fazla yer verilmesi, ancak bunun yanında etik kavramına yeterince önem verilmemesi eleştirilmiştir. Aynı zamanda, muhasebe eğitim elemanlarının da etik eğitimi konusunda yeterince donanımlı olmadıkları bildirilmiştir (Gaa & Thorne, 2004, 1-6).

Muhasebe eğitiminde yeni Türk Ticaret Kanunu ile Türkiye Muhasebe Standartları’nın etkisini mercek altına alan bir çalışmada, öncelikle muhasebe eğitiminin kamu sektörü ve özel sektör uygulamalarındaki ağırlığına değinilmiştir. Araştırma kapsamında, üniversite öğrencilerine yüz yüze ve internet ortamında anketler dağıtılarak veri toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre muhasebe eğitiminin revizyonu ve yeniden tasarımı, yeni Türk Ticaret Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları ile kritik bir önem arz etmektedir (Kızıl ve diğerleri, 2014, 72-73).

Önlisans öğrencilerinin etik algılarına yönelik yapılan araştırmada, kadın öğrencilerin etik algılarının kurum içi ilişkiler, mesleki görev ve sorumluluklara dönük etik algısı ile bireysel davranışlara dönük etik algısında erkek öğrencilere göre daha önde oldukları tespit edilmiştir (Alkan, 2015, 113).

Yürütülen farklı bir araştırmada, öğrencilerin muhasebe meslek etik ilkelerine uyulmasının öneminin farkında oldukları ve meslek etik kurallarına uyulduğu müddetçe mesleğin saygınlığının da artacağı yönünde fikir beyan ettikleri bildirilmiştir (Uyar ve diğerleri, 2015, 237-238).

Öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlar hususunda algılamalarının belirlenmesine yönelik olarak yapılan bir çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğunun muhasebede etik dışı davranışları tasvip etmedikleri sonucuna ulaşmışlardır (Kurnaz & Gümüş 2015, 157).

Muhasebe, bir işletmenin kuruluşundan sona ermesine kadar geçen süreçte daima aktif olan bir bilim dalıdır. Dolayısıyla, günümüzde muhasebe işletmenin kalbi ve hayat damarı olarak ifade edilmektedir. Hiç şüphesiz, öğrencilerin aldıkları ilk muhasebe dersleri ise kariyerleri süresince tüm eğitim ve iş yaşamlarında etkili olmaktadır. İlk muhasebe derslerinde edinilen bilgilerin, tecrübelerin, algıların ve düşüncelerin önemine vurgu yapan çalışmada, bireylerin gelecekte muhasebe alanında gelişmelerinin de temellerinin atıldığı ve şekillendiği belirtilmiştir. Yalova Üniversitesi'nde eğitim gören 150 öğrenci üzerinde anket metodolojisi aracılığıyla veri toplanan bir çalışmaya göre, öğrencilerin ilk aldıkları muhasebe derslerini sevmeleri ve muhasebe dersine karşı önyargılı olmamaları gelecekte aldıkları muhasebe derslerindeki başarılarını da etkilemektedir. Matematik altyapısına sahip olmak, dersin uygulama ağırlıklı yapılması, klasik yöntemlerin ve sistemlerin de kullanılması, muhasebe mantığı ile hesapların işleyişinin kavranması, derse devam, tahtanın etkin kullanımı, interaktif ders işlenişi, öğrencilere proje-ödev-sunum verilmesi, sınıf mevcudunun azlığı, üniversite fiziki alt yapısı ve tesisleri ile öğretim üyesinin öğrencilerle ilişkileri de ilk kez muhasebe dersi alan öğrencilerin başarısına tesir etmektedir (Kızıl ve diğerleri, 2015, 127-128).

Yalova'da profesyonel meslek mensupları üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada anket metodolojisi uygulanmıştır. Profesyonel meslek mensuplarından bilimsel ankete geri dönüş oranı %80 olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları ışığında, profesyonel muhasebe meslek mensupları genel anlamda etik ile meslek etiği kavramlarına duyarsız olmayıp, kendilerini belirtilen konularda daima geliştirmeye yatkındırlar. Profesyonel muhasebe meslek mensuplarının belirtilen konularda belirli bir gayreti söz konusudur. Aynı zamanda, araştırma sonuçları birçok hususla ilgili etik kurallara uyulduğunu, ancak belirli hususlarda etik kurallara aykırı hareket edildiğini göstermiştir (Kızıl ve diğerleri, 2015, 6).

Muhasebe hata ve hileleri arasındaki farkı öncelikli olarak ortaya koyan ve ifade eden bir araştırmada, Türkiye'de ve Dünya'da gözlemlenen muhasebe skandallarının yıkıcı etkileri mercek altına alınmıştır. Aynı zamanda, Yalova ilinde ikamet eden profesyonel meslek mensupları üzerinde anket metodolojisi uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, profesyonel meslek mensuplarının büyük

bir çoğunluğu meslek ahlakı kurallarına uygun hareket ettiğini düşünmektedir. Ayrıca, profesyonel muhasebe meslek mensuplarının büyük bir bölümü teknik olarak usulsüz veya mesleki standartlara uymayan şekilde davrandığını düşünmemektedir. Meslek ahlakı kurallarına uymayan profesyonel meslek mensuplarına verilen cezalar ise yeterli görülmemektedir. Bunun yanında, Türkiye’de gerçekleştirilen meslek ahlakı düzenlemeleri ise hala tatmin edici seviyede değildir. Ek olarak, çoğu profesyonel muhasebe meslek mensubuna göre Türkiye’deki vergi uygulamaları ve vergi oranları gerçekleşen muhasebe hata ile hileleri üzerinde etkili olmaktadır. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre, denetim mekanizmasının yetersiz olması durumunda da muhasebe hata ve hileleri artmaktadır (Aslan ve diğerleri, 2017, 1125).

Günümüzde muhasebe eğitimi konusunda belirgin bir sorun olan öğrencilerin pasif dinleyiciler oluşunu ele alan bir çalışmada, aslında muhasebede etkin öğrenimin ancak öğrencilerin derse katılması ve derslerde aktif rol oynaması ile mümkün olabileceği hususu üzerinde durulmuştur. Araştırmaya göre, öğrencilerin dersleri yakından takip etmesi ve derslerin birebir içinde olmaları, muhasebe eğitimin ön koşuludur. Aynı zamanda, öğrencilerin muhasebe dersleri hususunda pozitif algıları da öğrenme sürecini etkileyen bir faktördür (Park ve diğerleri, 2019).

Benzer bir çalışmada, öğrencilerin işletme eğitim programlarında etik gelişimlerini şekillendiren faktörler incelenmiştir. Çalışmada, öğrencilerin aldıkları ilk muhasebe derslerinde etik karar alma yaklaşımlarının gelişimini tetikleyen ve değiştiren etmenlere odaklanılmıştır. Araştırmada derslerde üzerinden geçilen gazete makalelerinin ve grup çalışmalarının, öğrencilerin etik karar alma yaklaşımlarını geliştirdiği tespit edilmiştir. Belirtilen bulguların, işletme programlarında etik eğitiminin tasarlanmasına da ışık tutabileceği belirtilmiştir (Mladenovic ve diğerleri, 2019, 275).

Muhasebe eğitim programlarında sosyal becerilerin (teknik olmayan becerilerin) önemini ele alan bir çalışmada, günümüzde öğrencilerin belirtilen becerileri edinmesine çok daha fazla önem verildiğinin altı çizilmiştir. Zira, öğrencilere muhasebe eğitim programlarında sosyal becerilerin (teknik olmayan becerilerin) kazandırılması, gelecek yıllarda çok daha üretken profesyonel muhasebe meslek mensuplarının kazanılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin iletişim becerilerini, kritik düşünme kabiliyetlerini ve etik farkındalıklarını gün ışığına çıkaran muhasebe eğitim programları tasarlanmaya başlanmıştır. Bu programların sayıları da gittikçe artmaktadır. Bunun yanında, lisans eğitimi seviyesinde sosyal becerilerin (teknik olmayan becerilerin) etkin bir şekilde öğretilmesi hususunda muhasebe literatüründe eksikler bulunduğu açıklanmıştır. Zira, öğrencilere sosyal becerilerin (teknik olmayan becerilerin) kazandırılması hususunda ders saati kısıtlamaları söz konusudur ve teknik becerilerin kazandırılması için de ders saatine ihtiyaç vardır (Rebele & Pierre, 2019, 71).

Güncel gelişmelerin muhasebe eğitimine olan etkisini araştıran bir çalışmada, COVID-19’un muhasebe eğitimine etkisi 45 farklı ülkede analiz edilmiştir. Araştırma bulguları farklı algılara,

düşüncelere ve görüşlere işaret etmektedir. Çalışmaya göre COVID-19'un muhasebe eğitimine hem olumlu, hem de olumsuz bir takım etkileri olmuştur. Pozitif etkileri kapsamında, COVID-19 öğretim süreçlerinin yeniden tasarlanıp düzenlenmesinde fırsatlar yaratmıştır. Aynı zamanda, farklı öğretim stratejilerinin de geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. COVID-19'un önde gelen negatif etkileri ise öğretim elemanı ve öğrencilerin sağlık problemleri ile bunlara eşlik eden stres olarak gösterilmiştir (Sangster ve diğerleri, 2020, 431).

Muhasebe öğrencilerinin kişisel değerlerini ve etik davranışlarını ölçen bir araştırmada, Schwartz'ın değişime açıklık, kendini aşma, kendini gerçekleştirme ve iletişim kişisel değerlerinin muhasebe öğrencilerinin etik davranışlarını nasıl açıkladığı entegre bir model kurularak ve geliştirilerek gösterilmiştir. Bu kapsamda, 252 üniversite öğrencisi üzerinde bir anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kendine aşma, kendini gerçekleştirme ve iletişim kişisel değerleri, öğrencilerin etik davranışlarını açıklama hususunda önemli derecede etkiye sahiptir. Aynı zamanda, cinsiyet ve etik eğitiminin muhasebe öğrencilerinin etik davranışlarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Mubako ve diğerleri, 2021, 161-162).

Literatür incelendiğinde muhasebe eğitimi kapsamında üniversite öğrencilerinin etik, etik ikilem ve etik karar alma farkındalık düzeylerini daha önce ele alan yabancı kaynaklı çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Türkiye'de ilgili literatür ele alındığında ise daha sınırlı sayıda kaynakla karşılaşılmaktadır. Bunun yanında, konuyu farklı üniversiteler, fakülteler ve bölümler arasında karşılaştırmalı şekilde ele alan kaynaklar daha da sınırlıdır. Aynı zamanda, çalışmaya konu olan örneklem sayısı yüksektir. Araştırma yaş, cinsiyet, öğrenim görülen lise, öğrenim görülen üniversite ve gelecek kariyer planı gibi çeşitli faktörler bazında da etik, etik ikilem ve etik karar alma hususlarında birçok bulgu sunmaktadır. Dolayısıyla, araştırmanın literatüre katkıda bulunacağı düşünülmekte ve değerlendirilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümünde öncelikle çalışmanın amacına ve kapsamına değinilmiştir. Aynı zamanda, araştırma hipotezleri sunulmuştur. Araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara da Yöntem kısmı altında yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin etik, etik ikilem, etik karar alma ve muhasebe eğitiminde meslek etiğinin yeri konularında farkındalık düzeylerini incelemektir. Çalışmanın ana kütlesini İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören İşletme, İktisat, Maliye ve Kamu Yönetimi bölümleri öğrencileri

oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilere 2019 yılı Ekim-Aralık ayları arasında toplam 650 anket dağıtılmış ve yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışmasında 356 öğrenciden analiz edilebilir cevaplar alınmıştır.

Araştırmada Daştan ve diğerleri (2015) tarafından geliştirilen ankette yer alan değişkenleri ölçmek için 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Ankette 1: Kesinlikle Katılmıyorum ve 5: Kesinlikle Katılıyorum şeklinde tanımlanmıştır. Anket formunun birinci bölümde katılımcıların bazı demografik özelliklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Anket formunun ikinci bölümde ise bu değişkenlerle ilişkisi test edilecek olan, etik ikilem ve etik karar alma konularına dönük tanımlanan 18 tane önerme cümlesi bulunmaktadır.

Anket dört değişkenden oluşmakta olup; “Genel Etiğe Yönelik Yargılar” değişkeni ile ilgili 4 önerme, “Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitime Yönelik Yargılar” değişkeni ile ilgili 7 önerme, “Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar” değişkeni ile ilgili 4 önerme ve “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeni ile ilgili 2 önerme olmak üzere toplam 18 önermeden oluşmaktadır.

3.2. Araştırma Hipotezleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin etik ikilem ve etik karar alma ile ilgili farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla aşağıdaki 5 hipotez geliştirilmiştir:

H₁: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H₂: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri öğrenim gördükleri üniversite açısından farklılık göstermektedir.

H₃: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri gelecekte muhasebe meslek mensubu olarak çalışmayı istemeleri açısından farklılık göstermektedir.

H₄: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri mezun oldukları lise türü açısından farklılık göstermektedir.

H₅: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri öğrenim gördükleri bölüm açısından farklılık göstermektedir.

Hipotezlerin testinden önce anketin güvenilirlik testi yapılmıştır

Özdamar (1999) güvenilirlik katsayısına ilişkin ölçüt değerleri aşağıda olduğu gibi ifade etmektedir. $0.00 < \alpha < .40$ olduğu zaman ölçek güvenilir kabul edilmemektedir.

$0.41 < \alpha < 0.60$ olduğu zaman ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0,61 < \alpha < 0,80$ olduğu zaman ölçek orta düzeyde güvenilirdir.

$0,81 < \alpha < 1,00$ olduğu zaman ölçek yüksek düzeyde güvenilirdir

Çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının belirlenmesi aracılığıyla hesaplanmıştır. Ölçek güvenilirliğine ilişkin SPSS paket programı ile yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre Cronbach's Alpha oranı 0,78 olarak ortaya çıkmıştır. Cronbach's Alpha katsayısının ölçek güvenilirliği açısından minimum 0,7 olması gerektiğini savunan yaygın görüşler de mevcuttur (Nunnally, 1978). Dolayısıyla, güvenilirlik analizi sonucunda ulaşılan 0,78'lik Cronbach's Alpha oranı, ölçeğin orta derecede güvenilir olduğu göstermektedir.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, edinilen verilerin SPSS istatistik programı aracılığıyla yapılan frekans, Bağımsız Örneklem için t-testi, One Way ANOVA Testi sonuçlarına ve sonuçların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Öğrencilerin etik ikilem ve etik karar alma hususlarındaki farkındalık düzeylerinin cinsiyetlerine göre, öğrenim gördükleri üniversiteye göre ve gelecekte meslek mensubu olmak isteyip istemediklerine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek maksadıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Öğrencilerin mezun oldukları lise türü ile öğrenim gördükleri bölüm hususunda farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için ise One Way Anova testi uygulanmıştır.

Ankete katılan katılımcıların demografik özellikleri aşağıda yer alan Tablo 1’de yer gösterilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özellikler

		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	158	44,4
	Kadın	198	55,6
	Toplam	356	100,0
Yaş	18- 20	133	37,4
	21- 23	187	52,5
	24- 27	32	9,0
	28 ve üzeri	4	1,1
	Toplam	356	100
Mezun Olunan Lise	Anadolu Lisesi	178	50
	Düz Lise	62	17
	Meslek Lisesi	55	16
	Diğer	61	17
	Toplam	356	100
Bölüm	İktisat	178	50,0
	İşletme	62	17,4
	Maliye	55	15,4
	Kamu Yönetimi	61	17,1
	Toplam	356	100
Sınıf	1. sınıf	70	19,7
	2. sınıf	102	28,7
	3. sınıf	75	21,1
	4.sınıf	109	30,6
	Toplam	356	100
Üniversite	Siirt Üniversitesi	171	48,0
	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	285	52,0
	Toplam	356	100
Meslek Mensubu Olarak Çalışmayı İsteme	Evet	200	56,2
	Hayır	156	43,8
Toplam	356	100	

Anket katılımcılarına ait demografik özellikler Tablo 1’de gösterilmiştir. Ankete kadın öğrencilerin daha çok katıldığı, ankete katılan öğrencilerin yarısından fazlasının 21-24 yaş aralığında olduğu ve %50’sinin İktisat bölümünde öğrenim gördüğü görülmektedir. Öğrencilerin yarısı Anadolu lisesi mezunu iken, diğer lise türlerinden mezun olma oranları birbirine yakındır. Ankete katılan öğrencilerin bulunduğu sınıfları bakıldığında %30 oranında 4.sınıf öğrencilerinin çoğunlukta olduğu, daha sonra %28,2 oranında 2.sınıf öğrencilerinin olduğu görülmektedir. Öğrencilerinin yarısından fazlasının muhasebe meslek mensubu olmak istedikleri görülmektedir. Toplam 356 katılımcının %52’sinin İstanbul Medeniyet Üniversitesi, %48’inin ise Siirt Üniversitesi öğrencisi olduğu tespit edilmiştir.

Etik ikilem ve etik karar kalma konularındaki farkındalık düzeylerine yönelik ankete katılan öğrencilerin yargıları aşağıda Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Etik İikilem ve Etik Karar Alma Konularında Farkındalık Düzeylerine İlişkin Genel Yargıları

Etik İikilem ve Etik Karar Alma Konularına Yönelik Yargılar		n	Ort.	Std. Sap.
A. Genel Etiğe Yönelik Yargılar				
A1	Etik davranış, dürüst olmayı, emanete ihanet etmemeyi ve toplum çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tutmayı gerektirmektedir.	356	4,47	1,03
A2	Bireyin ahlaklı olması, yaşamı boyunca etik davranış sergilemesini gerektirmektedir.	356	4,35	0,99
A3	Maddi sıkıntı yaşadığım dönemde yolda yürürken bulduğum bir miktar parayı kişisel çıkarlarım doğrultusunda kullanmam etikdir.	356	2,07	1,46
A4	Etik kurallar doğrultusunda davranış sergilemenin, ailede başlayıp, eğitim süresince geliştirilmesi gerekmektedir.	356	4,58	0,95
A5	Etik konusu, eğitim hayatı boyunca bireylere öğretilmesi gereken önemli bir konudur.	356	4,47	1,01
B. Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitime Yönelik Yargılar				
B1	Kültürel değerlerim, aile yaşantım ve inancım yaşamım boyunca ahlaken doğru olanı tercih etmemi sağlamaktadır.	356	4,36	1,01
B2	Başarılı yöneticilerin etik davranışlar sergilemesi, çalışanlarının da etik konusunu önemsemelerini sağlamaktadır	356	4,30	1,02
B3	Meslek etiği dersleri seçmeli ya da zorunlu olarak müfredata eklenmelidir.	356	3,80	1,24
B4	Lisans eğitimi alan öğrencilerin etik konusunda farkındalık ve etik karar almalarına yönelik derslerin sayısı artırılmalıdır.	356	3,65	1,30
B5	Yaşanan finansal krizler ve muhasebe skandalları muhasebede etik eğitiminin yetersiz olduğunu göstermektedir.	356	3,56	1,30
B6	Etik eğitimi ayrı bir ders olarak verilmemeli, mevcut meslek dersleri içinde verilmelidir.	356	3,27	1,45
B7	Muhasebe eğitimi alanlar muhasebe meslek etiği ve ilkeleri konusunda yeterli bilgiye sahiptirler.	356	2,76	1,23
C. Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İikilem Konularına Yönelik Yargılar				
C1	Mesleklerde rastlanılan etik dışı davranışların sebebi kişisel çıkarların ön planda tutulmasıdır.	356	4,06	1,29
C2	Ekonomik koşullar ve vergi yükü göz önünde bulundurulduğunda müşterilerin vergi kaçırmasına göz yuman meslek mensuplarının bu davranışı etik dışı değildir.	356	2,08	1,48
C3	Geçerli bir mazerete dayanarak sınavda kopya çeken bireyin davranışı etik dışı değildir.	356	2,17	1,43
C4	Derse gelmeyen arkadaşımın devamsızlık sınırında olması durumunda, onun yerine imza atmam hususu bir etik ikilem oluşturabilir.	356	2,90	1,44
D. Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar				
D1	İşçi olarak işverenimizin bize iş ile ilgili emanet ettiği aynı ya da nakdi kıymetlerin şahsi işlerimizde kullanımı etik bir davranıştır	356	1,92	1,45
D2	Vergi mükellefi olarak bireylerin, vergiden kaçınması etik bir davranıştır.	356	1,79	1,34

Ankete katılan öğrencilerin “genel etiğe yönelik yargılar” bölümündeki ifadelerine katılımlarının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, etik kurallar doğrultusunda davranış geliştirmenin aileden başlanması gerektiği ve eğitim hayatı boyunca da devam ettirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitime Yönelik Yargılar” bölümündeki ifadelerle katılım durumları incelendiğinde; kültürel değerlerinin, aile yaşantılarının ve inançlarının ahlaki olarak doğru olanı yapmaları konusunda tercih yapmalarını sağladığını, başarılı yöneticilerin etik değerlere bağlı olmasının çalışanlara örnek olması açısından önemli olduğunu yüksek oranda ifade ettikleri görülmektedir. “Muhasebe eğitimi alanlar muhasebe meslek etiği ve ilkeleri konusunda yeterli bilgiye sahiptirler” ifadesine ve “etik eğitimi ayrı bir ders olarak verilmemeli, mevcut meslek dersleri içinde verilmelidir” ifadesine düşük oranda katılarak muhasebe eğitiminde meslek etiği ve ilkeleri ile ilgili daha fazla bilgi verilmesi ve ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar” bölümündeki ifadelerle öğrencilerin katılım oranları incelendiğinde; meslekteki etik dışı işlemlerin kişisel çıkarlardan kaynaklandığını yüksek oranda ifade ederken, etik dışı davranışlara yol açan çeşitli durumlara düşük oranda katılarak hiçbir durumun etik dışı davranışa neden olamayacağı görüşünde olduklarını göstermişlerdir.

“Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” bölümündeki ifadelerle oldukça düşük oranda katılan öğrencilerin, vergi kaçırma ve kendilerine emanet edilen değerlerin şahsi işlerinde kullanma durumlarını etik dışı buldukları ortaya çıkmıştır.

Ankete katılan öğrencilerin anketteki yargılara katılma durumları değerlendirildikten sonra, demografik özellikleri bakımından yargılara katılım durumları analiz edilmiştir. Bunun için iki bağımsız grup arasındaki ortalama farkları için bağımsız örneklem T-Testi, ikiden fazla bağımsız grup arasındaki ortalama farkları için ANOVA testi yapılmış olup, elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin cinsiyetleri bakımından etik ikilem ve etik karar alma hususlarına ilişkin farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi yapılmış, sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ortalama	S. Sapma	T	P (Sig)
Genel Etiğe Yönelik Yargılar	Erkek	158	4,02	0,62	0,770	0,442
	Kadın	198	3,97	0,55		
Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitime Yönelik Yargılar	Erkek	158	3,62	0,63	-1,409	0,160
	Kadın	198	3,71	0,57		
Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar	Erkek	158	2,91	0,82	2,226	0,027*
	Kadın	198	2,72	0,79		
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	Erkek	158	2,01	1,19	2,168	0,031*
	Kadın	198	1,73	1,21		

$p < 0.05$

Bağımsız örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, “Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem” değişkeni ile “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkenindeki ifadeler katılımlarında öğrencilerin cinsiyetlerine göre 0.05 anlamlılık düzeyinde farklılık olduğu ortaya çıkmaktadır. Sonuçlar incelendiğinde; kadın öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran etik dışı davranışlara daha az müsamaha gösterdikleri, etik karar alma ve etik ikilem konusunda daha duyarlı oldukları ortaya çıkmaktadır. Buna göre “H₁. Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir” hipotezi “Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar” ve “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkenleri açısından kabul edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin etik ikilem ve etik karar alma hususlarına ilişkin farkındalık düzeylerinin öğrenim gördükleri üniversiteler açısından farklılık gösterip göstermediğini test etmek hususunda yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğrenim Gördükleri Üniversiteler Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ortalama	S. Sapma	T	P (Sig)
Genel Etiğe Yönelik Yargılar	Siirt Üniversitesi	171	3,98	0,66	-,377	0,706
	Medeniyet Üniversitesi	185	4,00	0,49		
Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitimine Yönelik Yargılar	Siirt Üniversitesi	171	3,61	0,63	-1,888	0,060
	Medeniyet Üniversitesi	185	3,73	0,56		
Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar	Siirt Üniversitesi	171	2,84	0,93	0,867	0,387
	Medeniyet Üniversitesi	185	2,77	0,68		
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	Siirt Üniversitesi	171	2,21	1,39	5,569	0,000*
	Medeniyet Üniversitesi	185	1,53	0,89		

$p < 0.05$

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteler açısından “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeni bazında 0.05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre, İstanbul Medeniyet Üniversitesi öğrencilerinin etik kararlar alma ile ilgili konularda Siirt Üniversitesi öğrencilerinden daha duyarlı oldukları görülmektedir. Bu sonuç ile “H₂: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri öğrenim gördükleri üniversite açısından farklılık göstermektedir” hipotezi etik karar alma değişkeni bazında kabul edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin meslek mensubu olmayı isteme değişkenine göre etik ikilem ile etik karar alma konularına ilişkin farkındalık düzeylerinde farklılık olup olmadığı belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları şöyledir:

Tablo 5. Meslek Mensubu Olmayı İsteme Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cevap	n	Ortalama	S.Sapma	T	P (Sig)
Genel Etiğe Yönelik Yargılar	Evet	200	3,98	0,63	-,510	0,610
	Hayır	156	4,01	0,51		
Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitime Yönelik Yargılar	Evet	200	3,68	0,62	0,454	0,650
	Hayır	156	3,65	0,56		
Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar	Evet	200	2,80	0,84	-,122	0,903
	Hayır	156	2,81	0,77		
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	Evet	200	1,96	1,27	1,817	0,070
	Hayır	156	1,72	1,11		

$p < 0.05$

Tablo 5 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin meslek mensubu olmayı isteme durumu bakımından etik ikilem ile etik karar alma hususlarına ilişkin farkındalık düzeylerinde 0.05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre “H₃: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri gelecekte muhasebe meslek mensubu olarak çalışmayı istemeleri açısından farklılık göstermektedir” hipotezi ret edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin etik ikilem ile etik karar alma hususlarına ilişkin farkındalık düzeylerinin mezun oldukları lise bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan ANOVA (tek yönlü varyans) analizi sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Mezun Olunan Lise Türü Değişkenine Göre ANOVA Test Sonuçları

Değişkenler	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P (Sig).	Homojenlik
Genel Etiğe Yönelik Yargılar	,096	,032	,094	0,963	0,882
Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitime Yönelik Yargılar	,306	,102	,284	0,837	0,908
Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar	2,000	,667	1,015	0,386	0,000
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	11,715	3,905	2,730	0,044*	0,000

$p < 0.05$

Tablo 6 incelendiğinde; ankete katılan “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkenindeki ifadelerle katılım oranlarında mezun oldukları lise açısından 0.05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuca göre “H₄: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma

konularındaki farkındalık düzeyleri mezun oldukları lise türü açısından farklılık göstermektedir” hipotezi etik karar almaya yönelik yargılar değişkeni bakımından kabul edilmiştir.

Mezun olduğu lise bakımından “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeninde ortaya çıkan anlamlı farklılığı okul türleri bazında tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi yapılmış ve test sonucu Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Mezun Olduğu Liseye Göre Gruplar arası Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bölüm (I)	Bölüm (J)	Ortalama	Standart	P	% 95 Güven Aralığı	
						Alt Limit	Üst Limit
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	Düz Lise	Anadolu Lisesi	0,32775	0,17639	0,248	-,1276	0,7831
		Meslek Lisesi	0,60880	0,22155	0,032*	0,0369	1,1807
		Diğer	0,18614	0,21570	0,824	-,3707	0,7429

Tablo 7’de yer alan sonuçlara göre “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeni merceğe altına alındığında Düz Lise mezunları ile Meslek Lisesi mezunları arasında anlamlı farklılığın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Belirtilen sonuçlar kapsamında Düz Lise mezunları ile Meslek Lisesi mezunları arasındaki ortalama fark 0,60880 olup, anlamlılık düzeyi 0.05’ten küçüktür. Bundan ötürü, bahse konu olan değişkenle ilgili yargılarda düz lise mezunlarının meslek lisesi mezunlarından daha duyarlı oldukları ifade edilebilir.

Ankete katılan öğrencilerin etik ikilem ile etik karar alma hususlarıyla ilgili farkındalık seviyelerinin öğrenim gördükleri bölümler bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan ANOVA (tek yönlü varyans) analizi sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğrenim Görülen Bölüm Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Test Sonuçları

Değişkenler	Kareler	Kareler	F	P (Sig.)	Homojenlik
	Toplamı	Ortalaması			
Genel Etiğe Yönelik Yargılar	0,668	0,223	0,657	0,579	0,540
Etik Rol Model Seçimi ve Etik Eğitimine Yönelik Yargılar	0,230	0,077	0,214	0,887	0,266
Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem Konularına Yönelik Yargılar	2,082	0,694	1,057	0,368	0,062
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	18,351	6,117	4,333	0,005*	0,000

$p < 0.05$

Tablo 8 değerlendirildiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar değişkeni, öğrenim görülen bölüm bakımından anlamlı farklılıkların ortaya çıkmaktadır. Bu değişken bazında “H₅: Üniversite öğrencilerinin etik ikilem ve etik karar alma konularındaki farkındalık düzeyleri mezun oldukları lise türü açısından farklılık göstermektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

Öğrenim gördüğü bölüm açısından “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeninde ortaya çıkan anlamlı farklılığı bölümler bazında tespit etmek amacıyla Tukey testi yapılmış ve test sonucu tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğrenim Görülen Bölüme Göre Gruplar arası Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi

Bağımlı Değişken	Bölüm (I)	Bölüm (J)	Ortalama	Standart	p	% 95 Güven Aralığı			
						Fark	Hata	Alt	Üst
								Limit	Limit
Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar	Maliye	İktisat	0,24297	0,18746	0,566	-,2409	0,7269		
		İşletme	0,51282	0,16039	0,008*	0,0988	0,9269		
		Kamu	1,20130	0,60933	0,201	-,3716	2,7742		

Tablo 9’da yer alan sonuçlar ışığında, “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeni ele alındığında Maliye Bölümü ve İşletme Bölümü arasında anlamlı farklılığın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bahse konu olan sonuçlar kapsamında, İktisat Bölümü ile Maliye Bölümü arasındaki ortalama fark 0,51282, anlamlılık düzeyi ise 0.01’ten küçüktür. Bu nedenden ötürü, belirtilen değişkenle ilgili yargılarda Maliye Bölümü öğrencilerinin, İşletme Bölümü öğrencileri ile karşılaştırıldığında etik karar almaya dönük yargılarda daha hassas olduğu belirtilebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Muhasebe mesleğinde meslek etiğinin önemi, muhasebe bilgi sisteminin ürettiği bilgilerin ve muhasebe denetiminin ekonomik sistem içindeki öneminin artmasıyla paralel olarak artmıştır. Mesleki etik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde öğrenim gören öğrencilerle öğrenim gördükleri bölümler itibarı ile gelecekte muhasebe mesleğini icra edecekler arasında önemli bir yer tutacaktır. Bu nedenle geleceğin muhasebe meslek mensubu adaylarının etik ikilem ile etik karar alma hususlarında farkındalık seviyelerini belirlemek amacıyla İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Siirt Üniversitesi öğrencileri üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun etik dışı ifadelerle düşük puan verdikleri ve etiğe uygun ifadelerle yüksek puan verdikleri görülmüştür. Ayrıca, etik ikilemde kaldıklarında genel eğilimlerinin etiğe uygun davranış yönünde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, gelecekte muhasebe mesleği açısından olumlu olarak

değerlendirilmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu muhasebe eğitimi alanların yeterli etik bilgisine sahip olmadığını ve meslek etiğinin ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuç Kurnaz ve Gümüş (2010) ve Daştan ve diğerleri (2015) tarafından elde edilen sonuçlarla uyumludur. Ayrıca Gaa ve Throne (2004) tarafından yapılan muhasebe eğitim programlarının müfredatlarında teknik konulara oldukça fazla yer verilmesi, ancak bunun yanında etik kavramına yeterince önem verilmemesi yönünde yapılan eleştiriye paralel olarak muhasebe eğitiminde etik kavramına daha fazla yer verilmesi veya etik konusunun ayrı bir ders olarak okutulması gereği ortaya çıkmaktadır.

Araştırma sonucuna göre; üniversite öğrencilerinin etik ikilem ile etik karar alma konularındaki farkındalık seviyeleri yaş, öğrenim gördükleri üniversite, öğrenim gördükleri bölüm ve mezun oldukları lise türlerine göre çeşitli değişkenler açısından farklılık göstermektedir.

Ankete katılan öğrencilerin etik ikilem ile etik karar alma hususlarındaki farkındalık seviyeleri “Muhasebe Meslek Etiği ve Etik İkilem” değişkeni ile “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeni ile ilgili yargılara katılım oranlarında cinsiyetlerine göre anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde; kadın öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran etik dışı davranışlara daha az müsamaha gösterdikleri, etik karar alma ve etik ikilem konusunda daha duyarlı oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç literatürdeki birçok çalışma ile uyumludur (Daştan ve diğerleri, 2015, 75; Alkan, 2015, 113; Mugan & Atay, 2003, 341-342).

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteler bakımından “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkeni ile ilgili yargılara katılma oranlarında anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. İstanbul Medeniyet Üniversitesi öğrencilerinin etik kararlar alma ile ilgi konularda Siirt Üniversitesi öğrencilerinden daha duyarlı oldukları görülmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan bir farklılık, farklı coğrafi bölgelerde bulunan üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin yaşadıkları yerlerin sosyo-kültürel yapısından ve yetiştikleri çevrenin şartlarından kaynaklanabilir.

Ankete katılan öğrencilerin “Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar” değişkenindeki ifadelere katılım oranlarında mezun oldukları lise açısından anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu farklılık ile ilgili yapılan analizde, ilgili değişkenler bazında düz lise mezunlarının meslek lisesi mezunlarından daha duyarlı oldukları sonucuna varılmıştır. Bu sonuç Daştan ve diğerleri (2015) tarafından bulunan sonuçtan farklılık göstermektedir.

Öğrencilerin Etik Karar Almaya Yönelik Yargılar değişkenindeki yargılara katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu değişken bazında Maliye Bölümü öğrencilerinin, İşletme Bölümü öğrencilerine göre etik karar almaya dönük yargılarda daha hassas olduğu belirtilebilir. Bu sonuç Daştan ve diğerleri (2015) ile uyumludur.

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; öğrencilerin etik ikilemde kalmaları durumunda etiğe uygun davranışı tercih edeceklerini, fakültelerde etik ile ilgili konuların muhasebe derslerinin içinde verilmesinin yeterli olmadığını ve ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini ifade ettiklerini, kadın öğrencilerin erkek öğrencilerle karşılaştırıldığında etik konusunda daha duyarlı olduğunu, düz lise öğrencilerinin meslek lisesi öğrencilerine ve maliye bölümü öğrencilerinin işletme bölümü öğrencilerine göre etik karar almaya yönelik yargılarda daha duyarlı olduklarını söylemek mümkündür. Farklı üniversitelerin ayrı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin ve muhasebe meslek mensupları ile muhasebe eğitimi alan öğrenciler üzerinde birlikte araştırma yapıp karşılaştırma yapılmasıyla mesleki etik ve etik ikilem yargılarının değerlendirilmesi başka araştırma konuları olabilecektir.

Son olarak, ilgili literatür merceğe altına alındığında muhasebe eğitimi kapsamında üniversite öğrencilerinin etik, etik ikilem ve etik karar alma farkındalık düzeylerini daha önce ele alan yabancı kaynaklı çalışmaların var olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye’de yerli literatür analiz edildiğinde ise daha sınırlı sayıda kaynak bulunduğu tecrübe edilmektedir. Ayrıca, araştırma konusunu farklı üniversiteler, fakülteler ve bölümler arasında karşılaştırmalı bir biçimde ele alan kaynaklar daha da azdır. Ek olarak, çalışmanın uygulama kısmında yararlanılan örneklem sayısı yüksektir. Araştırma yaş, cinsiyet, öğrenim görülen lise, öğrenim görülen üniversite ve gelecek kariyer planı gibi çeşitli boyutlar temelinde de etik, etik ikilem ve etik karar alma konularında birçok bulguyu aydınlığa çıkarmaktadır. Bu nedenle, araştırmanın literatüre katkıda bulunacağı kanaati mevcuttur.

YAZARLARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve de finansal destek alınmamıştır.

Bu çalışmada, 2020 yılı öncesi (Ekim-Aralık 2019) araştırma verileri kullanıldığından etik kurul izni alınmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

YAZARLARIN KATKILARI

Araştırma Fikri ve Öneriler - TA; Araştırma Planı ve Tasarımı - TA, EY; Kontrol Etme ve İzleme - CK; Kaynakların Toplanması ve İşlenmesi - CK; Analiz ve Yorumlar - TA, CK, EY; Özet - CK; Giriş - CK; Literatür Taraması - CK; Etik İkilem ve Etik Karar Alma Kavramları - TA, EY; Yöntem - TA; Sonuç ve Öneriler - TA, EY; Makale Yazımı - TA, CK, EY; Kritik Analiz - TA, EY

AUTHORS' DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

The approval of ethics committee is not required in this paper because research data belongs to the period of before 2020 (October-December 2019).

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Research Idea and Suggestions - TA; Research Planning and Design - TA, EY; Controlling and Monitoring - CK; Compiling and Processing Resources - CK; Analysis and Interpretations - TA, CK, EY; Abstract - CK; Introduction - CK; Literature Review - CK; Ethical Dilemma and Ethical Decision Making Concepts - TA, EY; Research Methodology and Implementation - TA; Conclusion and Recommendations - TA, EY; Writing the Manuscript - TA, CK, EY; Critical Analysis - TA, EY.

KAYNAKÇA

- Alkan, G.İ. (2015). Muhasebe Eğitiminde Etik: Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma. *Business and Economics Research Journal*, 6(2), 113.
- Aslan, T., Kızıl, C., & Din, A. (2017). Muhasebe Hata ve Hileleri Üzerinde Etkili Faktörlerin Muhasebe Meslek Etiği Kapsamında Analizi: Yalova Örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4 (12), <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.191>, 1125-1138, <http://www.jshsr.org/DergiPdfDetay.aspx?ID=191>
- Boyce, G. (2004). Critical Accounting Education: Teaching and Learning Outside the Circle. *Critical Perspectives on Accounting*, 15 (4-5), 565-586.
- Can, A.V. (2007). Luca Pacioli Muhasebenin Babası mıdır?. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 1-15.
- Daştan, A., Bellikli, U., & Bayraktar, Y. (2015). Muhasebe Eğitiminde Etik İnkilem ve Etik Karar Alma Konularına Yönelik KTÜ-İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), 75-92.
- Friedlob, G.T., & Plewa, F.J. (1996). *Understanding Balance Sheets*. John Wiley & Sons, New York City, USA, ISBN: 0-471-13075-3.
- Gaa, J.C., & Thorne, L. (2020). An Introduction to the Special Issue on Professionalism and Ethics in Accounting Education. *Issues in Accounting Education*, 19 (1), 1-6.
- Heffer, A. (2009). On the Curious Historical Coincidence of Algebra and Double-Entry Bookkeeping. *Foundations of the Formal Sciences*, Ghent University, 11.
- Henio, E. (1992). Accounting Numbers as 'Inscription': Action at a Distance and the Development of Accounting. *Accounting, Organizations and Society*, 17 (7), 685-708.

- Institute of Chartered Accountants in England and Wales – ICAEW. 2013. “Timeline of the History of the Accountancy Profession”, Institute of Chartered Accountants in England and Wales Webiste, <https://www.icaew.com/en/library/subject-gateways/accounting-history/resources/timeline> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
- KızıL, C., Akman, V., Aras, S., & Erzin, N.O. (2015). Yalova İlinde İkamet Eden Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Etik Algısı. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 6-31, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/bujss/article/download/5000107378/5000105897>
- KızıL, C., Çelik, İ.E., Akman, V., & Danışman, D. (2015). Muhasebe Dersini İlk Kez Alan Öğrencilerin Başarısına Etki Eden Faktörlerin Tespiti: Yalova Üniversitesi'nde Bir Uygulama. *İşletme Bilimi Dergisi (Journal of Business Science)*, 3(2), 127-165, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jobs/article/view/1104000090>
- KızıL, C., Çetin, A.T., & Bulunmaz, A. (2014). Accounting Education Approach in the Context of New Turkish Commercial Code and Turkish Accounting Standards. *Emerging Markets Journal (EMAJ), University of Pittsburgh Press (USA)*, 4(1), DOI: 10.5195/emaj.2014.62, 72-84, <http://emaj.pitt.edu/ojs/index.php/emaj/article/download/62/224>
- Kurnaz, N., & Gümüş, Y. (2010). Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Mesleği ile ilgili Etik Dışı Davranışlara İlişkin Algı Analizi: Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (46), 157-174.
- Kutlu, H. A. (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 63(2), 143-170.
- Lauwers, L., & Willekens, M. (1994). Five Hundred Years of Bookkeeping: A Portrait of Luca Pacioli (Tijdschrift voor Economie en Management), *Katholieke Universiteit Leuven*, XXXIX(3), 302.
- Mahmutoğlu, A. (2019). Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 2019 (03), 225-249.
- Mladenovic, R., Martinov-Bennie, & Bell, A. (2019). Business Students' Insights into their Development of Ethical Decision Making”. *Journal of Business Ethics*, (155), 275-287.
- Mubako, G., Bagchi, K., Udo, G., & Marinovic, M. (2021). Personal Values and Ethical Behavior in Accounting Students. *Journal of Business Ethics*, (174), 161-176.
- Mugan, C.Ş., & Atay, D.Ö. (2003). Contextual Effects on Ethical Sensivity and Penalty Judgments. *Teaching Business Ethics*, 7(4), 341-363.

- New York State Society of CPAs. (2003). *A History of Accountancy*. New York State Society of CPAs Official Website. <http://www.nysscpa.org/trustedprof/archive/1103/tp24.htm> (Erişim Tarihi: 12.01.2021).
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*, New York, McGraw-Hill, c1978. 2d ed.
- Oldroyd, D. (1995). The Role of Accounting in Public Expenditure and Monetary Policy in the First Century AD Roman Empire. *Accounting Historians Journal*, 22(2), 124.
- Oldroyd, D., & Alisdair, D. (2008). *Themes in the History of Bookkeeping*. The Routledge Companion to Accounting History, London, ISBN 978-0-415-41094-6, Chapter 5, 96.
- Park, Y-H, Palk, T-Y, & Koo, J-H. (2019). Effect of Student Activity Participation on Accounting Education. *Journal of Open Innovation, Technology, Market and Complexity*, 5(3), <https://doi.org/10.3390/joitmc5030040>
- Perks, R.W. (1993). *Accounting and Society*. Chapman & Hall, London, England, ISBN: 0-412-47330-5.
- Rebele, J.E., & Pierre, E.K. St. (2019). A Commentary on Learning Objectives for Accounting Education Programs: The Importance of Soft Skills and Technical Knowledge. *Journal of Accounting Education*, 48, 71-79.
- Sangstr, A., Stoner, G., & Flood, B. (2020). Insights into Accounting Education in a COVID-19 World. *Accounting Education*, 29(5), 431-562.
- Sangster, A., Stoner, G., & McCarthy, P. (2008). The Market for Luca Pacioli's Summa Arithmetica. *Accounting Historians Journal*, 35(1), 111-134.
- Sarıay, M.A.İ., & Özulucan, A. (2019). Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolarda Sunulması. *Mali Çözüm Dergisi*, 29(152), 13-61.
- Şahin, O.N. (2016). UFRS-3 Kapsamında Şirket Satınalmalarının Muhasebeleştirilmesi ve Örnekler Eşliğinde Muhasebe Uygulamalarının Açıklanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (17), 106-125.
- Uyar S., Kahveci, A., & Yetkin, M. (2015). Öğrencilerin Muhasebe Meslek Etiği Algısı: Altso Meslek Yüksekokulu Örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 237-247.
- Westland, J.C. (2020). *Audit Analytics : Data Science for the Accounting Profession*. Springer, ISBN 978-3-030-49091-1. OCLC 1224141523.